

QARABAĞDA SAHİBKARLIĞIN STİMULLAŞDIRILMASI MEXANİZMLƏRİ HAQQINDA

2020-ci il 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra dövlət başçısı İlham Əliyevin qətiyyətli siyasi iradəsi və Azərbaycan xalqının mərd oğullarının şücaəti sayəsində 30 ildir düşmən tapdağı altında olan Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələri işğaldan azad olundu. İşğaldan əvvəl ölkə iqtisadiyyatı içərisində xüsusi əhəmiyyətə sahib olan bu bölgələrin iqtisadiyyatı işğal ilə birlikdə bütünlüklə məhv edilmişdir. Təəssüf ki, düşmən əsarətində keçən bu 30 il ərzində düşmən regionun resurslarını talan etmiş, sosial-iqtisadi infrastrukturunu tamamilə sıradan çıxarmışdır. Bu səbəbdən də işğaldan sonrakı mərhələdə dövlətimizin qarşısında duran əsas məqsəd bu torpaqların iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək, bölgənin əvvəlki zəngin tarixini geri qaytarmaqdır. Təbii ki, bu məqsədə nail olmaq özü də bir müharibə aparmaq qədər çətin, keçməkeşli, siyasi iradə və eyni zamanda, ciddi maliyyə yükü tələb edən bir prosesdir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadi dirçəlişini həyata keçirmək üçün mütləq şəkildə xalqın, xüsusilə də sahibkarların bu proseslərin içində olması və əslində birbaşa iştirakı lazımdır. Çünki əks təqdirdə, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun iqtisadi

İşğaldan sonrakı mərhələdə dövlətimizin qarşısında duran əsas məqsəd bu torpaqların iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək, bölgənin əvvəlki zəngin tarixini geri qaytarmaqdır

inkişafı sadəcə dövlətin məsuliyyəti daxilində dəyərləndirilsə, bu proses nisbətən sancılı keçə bilər və daha uzun müddəti əhatə edə bilər. Bu baxımdan, bir Azərbaycan vətəndaşı olaraq hər birimiz əlimizi daşın altına qoymalı və çiçəklənən Qarabağ vizyonunu ən qısa zamanda gerçəkləşdirməliyik.

Bunu da qeyd edirəm ki, əminəm ki, hər bir həmyerlimiz bu çərçivədə heç bir məsuliyyətdən qaçmayacaq, üzərinə düşən öhdəliyi yerinə yetirərək Vətənimizin daha da inkişaf etdirilməsinə öz töhfəsini verəcəkdir. Bu çərçivədə dövlətin əsas öhdəliklərindən biri və bəlkə də birincisi vətəndaşların, xüsusilə də sahibkarların proseslərdə iştirakını təmin edəcək zəmini hazırlamaqdır. Bunun üçün adekvat, səmərəli siyasətlərin və bu siyasətlər çərçivəsində iqtisadi təşviqlərin tətbiq olunmasına ehtiyac var. Əslində dövlətin bu istiqamətdə mühüm addımlar atdığından da şahidi oluruq. Belə ki, 10 dekabr 2021-ci il tarixində dövlət başçısı İlham Əliyev

“İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında sərəncam” imzalamış və bu sərəncamdan irəli gələn müddəaların 3 ay içərisində yerinə yetirilməsi üçün Nazirlər Kabinetinə göstəriş vermişdir. Baş nazir Əli

Əsədov da öz növbəsində 22 dekabr 2021-ci il tarixində imzaladığı Sərəncamla ölkə Prezidenti tərəfindən imzalanmış Sərəncamının icra edilməsi məqsədilə aidiyyəti dövlət qurumlarına müvafiq göstərişlər vermiş və iki ay ərzində bu qurumların müvafiq təkliflər paketi hazırlayaraq Nazirlər Kabinetinə təklif etmələrini tələb etmişdir. Bu məqalənin məqsədi də dünya təcrübəsini öyrənərək Sərəncamda qeyd edilən təkliflər çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətləri dəstəkləmək baxımından bir sıra təşviq mexanizmləri ilə bağlı təkliflər verməkdir. Təbii ki, effektiv təşviq mexanizmi tətbiq etmək üçün sadəcə dünya təcrübəsini öyrənmək kifayət etmir. Bu çərçivədə bölgənin sosial-iqtisadi xarakteristikasına və potensialına da bələd olmaq tələb olunur.

Ümumiyyətlə hər hansı bir təşviq mexanizmi təklif edərək qəbul edilən əsas prinsip kompleks bir yanaşmanın təklif edilməsidir ki, belə kompleks yanaşma təklif mexanizmlərinin bir-birlərini tamamlayaraq səmərəli bir prosesin həyata keçirilməsinə səbəb olacaqdır. Bu çərçivədən yanaşdıqda əsas dörd istiqamətdə təşviq mexanizminin həyata keçirilməsini təklif edə bilərik. Bu istiqamətlər: 1) Müvafiq sektorların müəyyən edilməsi və bu sektorlar üzrə investisiya layihələrinin hazırlanması; 2) Ədalətli hüquq sistemi; 3) Vergi güzəştləri; 4) Maliyyə resurslarına çıxış imkanları. Qeyd edək ki, təklif edilən bu dörd istiqamət iqtisadi inkişaf təmin etmək üçün tələb olunan baza istiqamətlərdir. Sonrakı mərhələlərdə bu istiqamətlərin sayını artıraraq bu və ya digər məqsəd doğrultusunda alternativ təşviq mexanizmləri də təklif etmək olar.

Müvafiq sektorların müəyyən edilməsi və bu sektorlar üzrə investisiya layihələrinin hazırlanması

Yuxarıda da vurğulandığı kimi, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələri işğaldan əvvəl ölkə iqtisadiyyatı baxımından mühüm potensiala sahib idi. Bu çərçivədə regionun kənd təsərrüfatı, turizm, sənaye, bərpa olunan enerji sektorları və faydalı qazıntı/xammal potensialını xüsusilə qeyd etmək olar. Cənubi Koreya və Tayvan təcrübələrindən yola çıxaraq belə bir təklif irəli sürmək mümkündür ki, əsas dövlət siyasəti olaraq qeyd edilən sektorlar üzrə əməkdaşlıq biznes fəaliyyətlərini müəyyən edərək sahibkarların diqqətini xüsusilə bu fəaliyyətlərə cəlb etmək olar. Müvafiq fəaliyyətlər müəyyənləşdirildikdən sonra bu istiqamətlərə sahibkarların diqqətini cəlb etmək üçün ölkə səviyyəsində təbliğat-təşviqat kampaniyalarının həyata keçirilməsi lazımdır. Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının

**İŞĞALDAN
AZAD EDİLMİŞ
ƏRAZİLƏRDƏ ƏN
ÇOX İNVESTİSİYA
HƏYATA KEÇİRƏN,
ƏN ÇOX VERGİ
ÖDƏYƏN, ƏN ÇOX
İŞÇİSİ OLAN VƏ
ƏN ÇOX MƏNFƏƏT
ƏLDƏ ETMİŞ BİZNES
SAHİBLƏRİNƏ
DÖVLƏTİN ÜST
QURUMLARININ
DA İŞTİRAK ETDİYİ
GÖRÜŞLƏRDƏ
MÜVAFİQ
MÜKAFATLAR
TƏQDİM EDİLƏ
BİLƏR Kİ, BU DA ÖZ
NÖVBƏSİNDƏ BU
SAHİBKARLARIN
DAHA DA
ƏZMLƏ
FƏALİYYƏT
GÖSTƏRMƏSİ ÜÇÜN
ƏLAVƏ STİML
YARADACAQDIR**

Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) nəzdində bu fəaliyyətlərin icrası ilə bağlı ödənişsiz şəkildə istehsal planları, investisiya təhlili və bazar araşdırması məlumatlarının əks olunduğu investisiya layihələrinin hazırlanması tövsiyə olunur. Sonrakı mərhələdə KOBİA tərəfindən hazırlanacaq bu təhlil materiallarının hesabat formasında dərc edilərək məlumatlandırma məqsədilə ictimaiyyətə paylaşılması sahibkarların məlumatlandırma səviyyəsini artıracaq və müvafiq kapitala sahib investorların aktiv şəkildə biznes fəaliyyətlərinə cəlb olunmasına şərait yaradacaqdır. Bu çərçivədə təklif olunan bir digər vasitə iqtisadi stimulları təmin etmək üçün Cənubi Koreyanın uğurla tətbiq etdiyi mədəni stimullardan istifadə olunmasıdır. Belə ki, Cənubi Koreyada hər il ən çox ixrac həcminə malik şirkətlər dövlət tərəfindən mükafatlandırılır və bu mükafatlandırma mərasimi ictimaiyyətə təqdim olunur ki, bununla da bir növ şirkətlərin daha effektiv işləməsi üçün mədəni stimullar yaradılır. Bənzər şəkildə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə ən çox investisiya həyata keçirən, ən çox vergi ödəyən, ən çox işçisi olan və ən çox mənfəət əldə etmiş biznes sahiblərinə dövlətin üst qurumlarının da iştirak etdiyi görüşlərdə müvafiq mükafatlar təqdim edilə bilər ki, bu da öz növbəsində bu sahibkarların daha da əzmlə fəaliyyət göstərməsi üçün əlavə stimula yaradacaqdır.

Ədalətli hüquq sistemi

Sahibkarların maraqlarını qorumaq, onları investisiya etməyə cəlb etmək üçün tələb olunan faktorlardan biri də hər kəs tərəfindən etimad edilən hüquqi bazanın təmin edilməsidir. Bu məqsədlə, həyata keçirilən anti-korrupsiya, anti-inhisar tədbirləri daha da gücləndirilməli, məhkəmə sisteminin ədalətli şəkildə fəaliyyət göstərməsinə zəmin yaradılmalıdır. Hətta dünya təcrübəsində belə təcrübələr var ki, ölkələr xarici investisiyalar cəlb etmək üçün xarici investorlara öz ölkələri və yerli ölkənin hüquq sistemində müraciət etmək baxımından seçim azadlığı verirlər. Əcnəbi investor yerli məhkəmə sistemini seçsə belə bu cür seçim azadlığı bir növ əcnəbi investora hüquq məsələlərində ədalətli yanaşmanın tətbiq olunacağına dair müsbət işarə verir.

Vergi güzəştləri

Vergi gəlirləri dövlət büdcəsinin ən mühüm gəlir mənbələrindən biri olmaqla yanaşı, sahibkarlar üçün də bəzi hallarda ciddi maliyyə yükü mənasına gəlir. Bu baxımdan bölgənin iqtisadi inkişafını qarşısına məqsəd qoyan hökumət vergi güzəştlərinə gedərək bölgəyə daha çox sahibkarı

cəlb edə bilər. Sahibkarların bölgəyə verəcəkləri töhfələr və bu töhfələr nəticəsində dövlətin bəzi xərclərdən azad olunması ehtimalını nəzərə alsaq, vergi güzəştlərindən dolayı dövlət büdcəsi gəlirlərindəki itkilərin əhəmiyyətli bir hissəsinin kompensasiya olunacağını gözləmək mümkündür.

Vergi güzəştlərinin istiqamətləri ilə bağlı aşağıdakı təklifləri qeyd edə bilərik:

- **Vergi tətilləri:** İqtisadi ədəbiyyatda bu termin sahibkarların müəyyən bir müddət ərzində mənfəət vergisindən azad olunmasını ehtiva edir. Dünya təcrübəsində bu müddət bəzən 5 illik bir müddəti əhatə edə bilər. Vergi tətili sahibkarlıq fəaliyyətinə başlayanlar üçün əvəzlənməz bir təşviq mexanizmi kimi görünə bilər. Çünki bununla sahibkarlar xərclərinin əhəmiyyətli bir hissəsindən azad olunmuş hesab olunur və gəlirlərini investisiyaya çevirərək şirkətlərini böyütmək istiqamətində daha ciddi addımlar atə bilərlər.

- **ƏDV-dən azadolma:** Əsas vəsaitlərə hesablanmış ƏDV-nin sonradan ödənilməsi və ya onların vergidən azad edilməsi praktikası ƏDV-dən azadolma adlanır. Bu, ümumiyyətlə, bütün növ kapital mallarına şamil edilir. Sahibkar baxımından biznes fəaliyyətinin ƏDV-dən azad edilməsi qoyulan investisiyaların ilkin mərhələsində tələb olunan maliyyə ehtiyacları baxımından olduqca vacibdir.

- **Sürətləndirilmiş amortizasiya:** Azalan balans metodu ilə amortizasiya kimi də adlanan bu təşviq növündə, balansda xərclər hissəsində heç bir dəyişiklik etmədən investisiya edildikdən sonrakı ilkin mərhələdə ortaya çıxacaq xərclərin yüksək olduğu dövrdə daha çox, sonrakı illərdə isə daha az amortizasiya ayırmağı mümkün edən bir

metoddur. Sürətləndirilmiş amortizasiyanın tətbiqi ilə investorların vergi yükünün müəyyən qədər azaldılması hədəflənir.

Maliyyə resurslarına çıxış imkanları

Sahibkarlıq fəaliyyətinə başlamaq üçün qarşıda duran əsas əngəllərdən biri ilkin maliyyə kapitalını əldə etməkdir. Bəzi hallarda sahibkarlar uğurlu bir biznes ideyalarına sahib olsalar da, maliyyə çatışmazlığından dolayı bu ideyalarını gerçəkləşdirə bilmirlər. Doğrudur, Sahibkarlığın İnkişafı Fondu aşağı faizlərlə (5%) 5 min manatdan 10 milyon manatadək güzəştli kreditlər təklif edir, ancaq bu güzəştli kreditlər əsasən müəyyən dərəcədə sahibkarlıq fəaliyyəti həyata keçirən sahibkarlar üçün nəzərdə tutulur. İlkin investisiya kapitalı üçün maliyyə mənbələrinə çıxış imkanları isə demək olar ki, yox dərəcəsindədir. Bu çərçivədə xüsusilə də KOBİA tərəfindən dəstək layihələrinə verilən qrantların əsas olaraq Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə fəaliyyəti nəzərdə tutulan biznes fəaliyyətlərinə ayrılması təklif olunur. Bundan başqa, bu dəstək layihələrinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və daha çox sahibkarı əhatə etməsi nəzərdə tutula bilər. Eləcə də, bir sıra inkişaf etmiş dünya ölkələrində uğurla tətbiq olunan Vençur Kapital Fondlarının yaradılması və effektiv fəaliyyəti üçün hüquqi zəminin təmin edilməsinə ehtiyac var. Bu kimi Fondlar vasitəsilə sahibkarlar heç bir ilkin sərmayə etmədən ortaqlıq vasitəsilə maliyyə resurslarına çıxış imkanları əldə edə bilərlər. Eyni zamanda, belə İnvestisiya Fondları dövlətin maliyyə yükünün də azalmasına səbəb ola bilər.

Son olaraq bir daha qeyd edək ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin inkişafı üçün sahibkarların işğaldan azad olunmuş ərazilərə cəlb olunması ən vacib şərtlərdən biridir. Belə ki, bəzi mütəxəssislər tərəfindən aparılan ilkin hesablamalar Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə ilkin investisiya layihələri, ərazilərin minalardan təmizlənməsi, sosial-iqtisadi infrastrukturun qurulması üçün təxminən 30-40 milyard dollar civarında investisiya tələb olunduğunu göstərir. Sahibkarların bölgələrə cəlb olunması və eyni zamanda sahibkarlar tərəfindən yaradılacaq yeni biznes müəssisələrində işləyəcək insanlar sayəsində bu yükün bir hissəsi azaldıla bilər və ölkə vətəndaşları sahibkar və yaxud işçi timsalında bu və ya digər şəkildə sosial-iqtisadi infrastrukturun yaradılması fəaliyyətlərinə töhfə verə bilər. Burada birbaşa töhfədən söhbət getməyə bilər, ancaq yaranacaq bazar mühiti, iqtisadi aktivlik öz-özlüyündə bu infrastrukturun inkişafını təmin edəcək və bəlkə də özəl müəssisələr öz vəsaitləri hesabına bu infrastruktur layihələrini maliyyələşdirməkdə maraqlı olacaqlar.